

De dossierreeks **Ver-der** behandelt visies, trends en projecten over actuele onderwerpen uit de wereld van advies- en ingenieursbureau ARCADIS

Ver-der

Dossier Groene Ruimte

Nieuwe
impulsen
voor landelijk
gebied

De Dossierreeks Ver-der behandelt visies, trends en projecten over actuele onderwerpen uit de wereld van advies- en ingenieursbureau ARCADIS. In dit nummer aandacht voor nieuwe initiatieven in het landelijk gebied. De rubriek Leefomgeving geeft een beeld van de brede dienstverlening van ARCADIS in Nederland aan de hand van actuele projecten.

Visie

De Groene Ruimte schreeuwt om private initiatieven	
Interview met ir. J. (Jaap) van Gelder, programmamanager Groene Ruimte ARCADIS	3
Provincie moet meer meedenken met private partners	
Opinie van mr. drs A.J.G. (Toine) Poppelaars, gedeputeerde provincie Zeeland	7
Niet geld, maar kwaliteit moet de leidraad zijn	
Interview met G.H.C. (Ger) van den Oetelaar, wethouder Boxtel	8

Trends

Kansen voor oude en nieuwe gebruikers van het landelijk gebied	12
Nederland ontmoet zijn grenzen	14
(V)luchten kan niet meer, de opmars van stedelijk groen	17
Robuuste verbindingen, proeftuin van ontwikkelingsplanologie?	18

Projecten

Woningbouw als sprong over de IJssel?	20
Nieuw geluk voor Venlo	21
Alle vogels vliegen, militair terrein als natuurgebied	22
Grondig onderzoek naar financieringsmogelijkheden	23
Groeien of krimpen?	24
Winst dankzij groen bedrijventerrein	25
Een lijn met karakter	26
Woorden verbinden groen	27

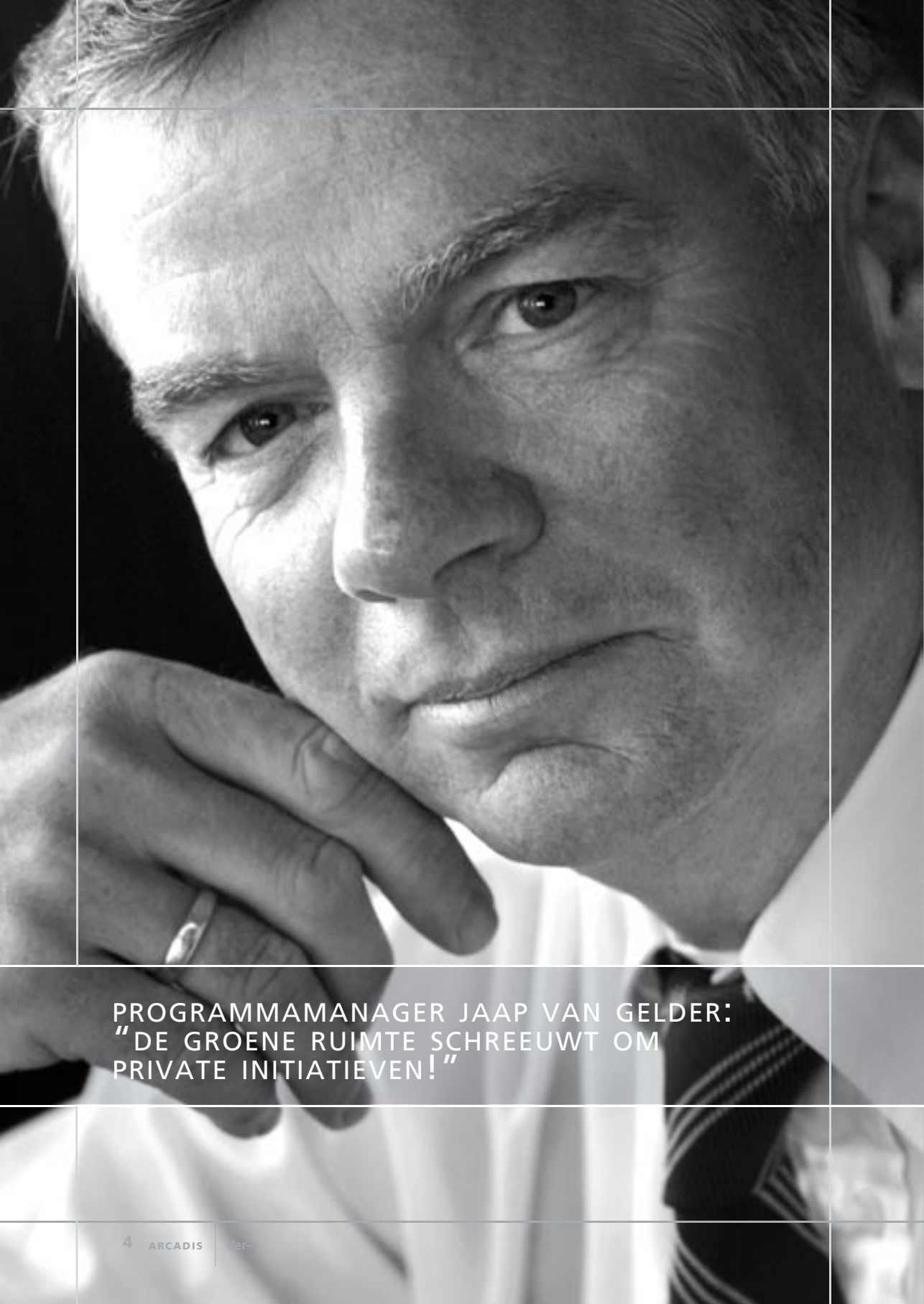
Leefomgeving

De zwakste schakel - Snel proces voor (water)bergingsgebied - Waar rook is... - Verweven SMB en MER leveren tijdswinst op - Nieuw imago voor Pathmos - Veilig naar Groningen - (Her)bezinning op een sportcomplex - Boven het maaiveld - Scoren met nieuwe tennisbanen	28-31
---	-------

Colofon Deze uitgave wordt samengesteld door de adviseurs en ingenieurs van ARCADIS onder eindverantwoordelijkheid van de afdeling Communicatie - De redactieraad voor dit nummer werd gevormd door Roelf de Boer, Jaap van Gelder, Niek Reichart, Eric Schellekens, Edmar Steneker, Marja Uijterwaal - Redactie Ver-der, Postbus 33, 6800 LE Arnhem, T 026 377 88 67, F 026 377 81 39, E info@arcadis.nl, www.arcadis.nl/groeneruimte.nl - Advies en productie: Van der Hilst Communicatie, Amersfoort/Rotterdam - Teksten: Marion de Boo, Henk Bouwmeester, Ellen van der Kemp, Saskia Liefbroer, Jos Moerkamp, Alexander Osten, Peter Roosekrans - Illustraties: ARCADIS, Tineke Dijkstra, Joop Koopmanschap, Hans Sas, Marnix Schmidt en Getty Images - Vormgeving: Volta_ontwerpers, Utrecht - Druk: Grafisch Bedrijf Tuijtel B.V.

Initiatief

Wie moet of mag het initiatief nemen in de groene ruimte? De provincie is een spilspeeler, dat staat vast. Maar daarnaast zou er meer ruimte moeten zijn voor andere partijen. Gemeenten, waterschappen maar vooral ook private partijen moeten gemakkelijker initiatieven kunnen ontwikkelen, vindt ARCADIS-directeur en programmamanager Groene Ruimte ir. Jaap van Gelder.

PROGRAMMAMANAGER JAAP VAN GELDER:
"DE GROENE RUIMTE SCHREEUWT OM
PRIVATE INITIATIEVEN!"

Ir. J. van Gelder (1952)

is directeur van ARCADIS regio Noordoost en landelijk programmamanager voor de Groene Ruimte. Al een kleine 30 jaar is hij betrokken bij de ontwikkelingen in het landelijk gebied, zowel inhoudelijk als vanuit verschillende management- en directiefuncties.

De Groene Ruimte schreeuwt om initiatieven. "De laatste decennia zijn er te weinig projecten gerealiseerd ter verbetering van de kwaliteit van het landelijk gebied", zegt groene ruimte-expert Jaap van Gelder. "Veel initiatieven voor de groene ruimte lopen stuk, alsof ze op voorhand verdacht zijn." De provincie kan zichzelf een grote dienst bewijzen door meer open te staan voor privaat initiatief en dit positiever te beoordelen. "Vaak zijn private initiatieven integraal van opzet, waar de provincie gewend is om sectoraal te denken. Bij de beoordeling loopt het dan vaak bij het éne of het andere loket vast. Het is óf strijdig met het éne beleidsveld, óf met het andere. Waar het echter om draait is of het saldo ons brengt waar we naar toe willen!"

VOLHARDING NODIG

Neem bijvoorbeeld de agrariër die op zijn niet-meer-zo-erg-kansrijke boerenbedrijf aan het water een jachthaventje wil realiseren. "Zo'n particulier initiatief staat niet genoemd in enig provinciaal beleidsstuk en dat maakt het buitengewoon lastig. Het vergt uiterste volharding om dan toch door te zetten. Op grotere schaal gaat het net zo. Bovendien, hoe hoger het schaalniveau, hoe meer divers de belangen."

Uiteraard zijn er manieren om bij een projectvoorstel genoeg garanties in te bouwen om het algemeen belang te borgen. "Maar dat vereist dan een andere houding", vindt Van Gelder. "De overheid zou meer op output moeten sturen en minder toetsenderwijs, controlerend. Dat concludeert ook de Raad voor het Landelijk Gebied in een recent advies. Letterlijk schrijft de Raad: 'Provincies en gemeenten zouden beleidsruimte moeten durven afstaan, ruimte laten voor creativiteit van burgers en andere organisaties. Dat vraagt om moedig bestuur. Bestuurders en ambtenaren zouden een ondersteunende houding naar de samenwerking moeten aannemen en verrassingen en onverwachte oplossingen moeten accepteren, die niet altijd passen in het vigerend beleid'. Helemaal mee eens!"

TIJDSDRUK HELPT

Een mooi voorbeeld van een vernieuwend initiatief is de aanleg van de waterretentiegebieden langs de Overijsselse Vecht. Van Gelder: "Soms helpt tijdsdruk. Bij het realiseren van de waterretentiegebieden was er vanwege de financieringsmogelijkheden een scherpe deadline. ARCADIS kreeg in dat geval veel ruimte van het waterschap om het proces in te richten. Samen met het Waterschap Velt en Vecht zochten we steeds naar de kansen en niet naar de belemmeringen. Het project kwam in enkele jaren van idee tot realisatie."

Een ander voorbeeld: bij de aanleg van een ecologische verbindingzone bij Breda sudderden de plannen al jaren voort totdat ARCADIS de coördinatie overnam. "Daarna hebben we vlot een helder organisatiekader gecreëerd, alle grond voor de opdrachtgever aangekocht en het plan gerealiseerd. Voorwaarde is dat overheden een goed kader schetsen en van daar uit de initiatiefnemers het vertrouwen gunnen."

ONTSCHOTTEN

Toch zijn deze voorbeelden eerder uitzondering dan regel. Van Gelder roept de overheden op om zich meer te richten op het bereiken van oplossingen en minder op het maken van beleid. "Voor een beleidsmaker verandert er niets als een plan wordt afgeblazen. Maar voor de bewoners van het gebied wèl, want die blijven met hun problemen zitten. Men werkt hier wel aan, maar cultuurveranderingen kosten veel tijd. Meer dan de leiding vaak denkt. De voorganger van de Dienst Landelijk Gebied, de Landinrichtingsdienst, was een soort Rijkswaterstaat voor de groene ruimte, een bedenker en regisseur van allerlei projecten. Doordat de rollen anders zijn komen te liggen

hebben zij de centrale coördinerende rol laten vallen. De provincie pakt die rol echter niet in hetzelfde tempo op." Neem bijvoorbeeld de Beulakerpolder bij Steenwijk. Daar zijn plannen voor natuurontwikkeling in combinatie met recreatie en enige woningbouw. Het plan sleept zich echter al jaren voort, ook al geeft het een enorme impuls aan de natuur. "De gemeente en Natuurmonumenten ondersteunen het plan van harte, maar ambtelijk komen we er bij de provincie in detail niet uit. Nieuw beleid ten aanzien van recreatieve bewoning is voorlopig het struikelblok, maar dat onderdeel is nou juist de financiële drager van het plan. Door zoveel traagheid slijten particuliere initiatieven en gebeurt er uiteindelijk niets."

MEER PRIVAAT INITIATIEF

Hoe nu verder? Volgens Van Gelder moet privaat initiatief meer ruimte krijgen. "Ook in de reconstructieplannen kunnen private partijen prima vorm geven aan projecten, samen met landbouworganisaties, natuurbeheerders en de betrokken gemeenten. Vanzelfsprekend moeten deze plannen de normale democratische weg volgen."

Sceptici voeren daarbij aan dat private partijen graag de krenten uit de pap pikken. "Dat risico wordt groter naarmate projecten zich langer voortslepen", vindt Van Gelder. "Zowel de Blauwe Stad als Meerstad bij Groningen vind ik mooie projecten, maar de uitvoering zal erg lang duren. Intussen kunnen de marktomstandigheden veranderen en dan bestaat het gevaar dat alleen de meest lucratieve onderdelen worden gefinancierd, terwijl de rest blijft liggen. Maar dit kan ook gebeuren bij langlopende projecten die geheel in overheidsregie worden uitgevoerd. In de genoemde voorbeelden zal dit voorzien zijn en in contracten zijn geregeld, maar het risico valt niet uit te sluiten."

Van Gelder meent dat het de kunst is de projecten zodanig in de vorm van een 'casco' te ontwerpen, dat onderdelen daarna in de vorm van kortdurende modules gerealiseerd kunnen worden. "Die modules kun je netjes afronden en financiers, ook de overheid, kunnen zo'n termijn nog overzien. Daar kunnen private partijen goed op inspringen en dat leidt tot versnelling. Zoals gezegd, de groene ruimte schreeuwt om initiatieven. Onvoldoende snelheid betekent achteruitgang, grondgebruikers verliezen na al die discussies – waarbij nota's elkaar inhalen – hun geloof in de overheid." <<

Van Gelder meent dat het de kunst is de projecten zodanig in de vorm van een 'casco' te ontwerpen, dat onderdelen daarna in de vorm van kortdurende modules gerealiseerd kunnen worden. "Die modules kun je netjes afronden en financiers, ook de overheid, kunnen zo'n termijn nog overzien. Daar kunnen private partijen goed op inspringen en dat leidt tot versnelling. Zoals gezegd, de groene ruimte schreeuwt om initiatieven. Onvoldoende snelheid betekent achteruitgang, grondgebruikers verliezen na al die discussies – waarbij nota's elkaar inhalen – hun geloof in de overheid." <<

Mr. drs A.J.G. Poppelaars (1959)

is CDA-gedeputeerde in de provincie Zeeland. Tot zijn portefeuille behoren ondermeer natte en droge infrastructuur, verkeer, landbouw en visserij en leefbaarheid van het platteland. Hij is bestuurslid van het Inter Provinciaal Overleg (IPO).

ZEEUWSE GEDEPUTEERDE TOINE POPPELAARS:

"Provincie moet meer meedenken met private partners"

"Wij hebben in Zeeland bepaald geen gebrek aan private initiatieven.

De afgelopen drie jaar hebben we zo'n 300 tot 400 plannen van particulieren, boeren en bedrijven gehonoreerd in het project Vitaal Platteland Zeeland. Bovendien spelen wij als overheid in op behoeften van particulieren aan nieuwe initiatieven. Denk aan al die leegstaande boerenschuren die nieuwe bestemmingen moeten krijgen, zoals kantoren of toeristisch-recreatieve bedrijfjes. We creëren de planologische randvoorwaarden voor die nieuwe economische dragers in het buitengebied. Daarmee willen we meer ontwikkelingen in het buitengebied gaan toestaan. Ook de landelijke politiek buigt zich over versoepeling van de regels voor bijvoorbeeld geur- en geluidsoverlast voor plattelandswoningen. Daarmee zullen meer ontwikkelingen rond agrarische bedrijven mogelijk worden. Wie buiten wil wonen moet de lusten en de lasten dragen.

Ik kan niet ontkennen dat provincies vroeger geneigd waren om met het rode potlood door plannen heen te gaan en vooral nee te verkopen aan private partijen. Maar inmiddels zijn alle provincies druk bezig met een omslag van oud naar nieuw, van toelatingsplanologie naar ontwikkelingsplanologie. Provincies gaan meer meedenken met private partners. Overigens hebben we als provincie ook minder goede ervaringen

opgedaan met particuliere initiatieven. Zo zijn hier aan de kust verschillende bungalowparken gerealiseerd die achteraf gezien nogal ondermaats zijn uitgevoerd en slecht in het Zeeuwse landschap passen. Daarbij heeft de provincie onvoldoende oog gehad voor de kwaliteit en wellicht teveel ruimte geboden aan de initiatiefnemers. Daar hadden we meer bovenop moeten zitten. Natuurlijk heeft ARCADIS gelijk dat projecten vaak veel te lang duren. In elk geval gaan we de vele en vaak lang lopende landinrichtingsprojecten nu behoorlijk versnellen.

Een belangrijk instrument dat ons vanaf 2007 in handen wordt gespeeld is het Investeringsbudget Landelijk Gebied, een bundeling van vele subsidieregelingen. De provincie wordt regisseur van het landelijk gebied, met de bijbehorende financiële middelen. Wij gaan een aantal rijkstaken overnemen en moeten ook rijksdoelen gaan realiseren. Dan moet je als provincie met één mond praten. Ontkokering en ontschotting zijn sleutelwoorden. De provincie heeft als democratisch gelegitimeerd orgaan bij uitstek de taak om diverse belangen af te wegen en daaruit een keuze te maken. Dat blijft onze rol. Maar ik denk wel dat we met tertiair meer uitvoeringstaken zullen overlaten aan de markt. Zolang je maar genoeg kwaliteitsgaranties inbouwt, kan dat heel goed werken."

visie

G.H.C. van den Oetelaar (1957)

is sinds 1998 wethouder in Boxtel namens Combinatie 95. Tot zijn portefeuille behoren ruimtelijke ordening, milieu en duurzaamheid en plattelandsvernieuwing. Hij is voorzitter van het Innovatieplatform Duurzame Meierij.

GER VAN DEN OETELAAR:

“Niet geld, maar
kwaliteit moet
de leidraad zijn”

De ruimtelijke opgave voor BrabantStad is om in de steden 'stedelijkheid' te creëren en tegelijkertijd het groene karakter van Brabant te versterken. In Het Groene Woud, tussen Den Bosch, Eindhoven en Tilburg, zijn al meer dan 100 initiatieven gebundeld. Wethouder Ger van den Oetelaar van Boxtel kiest voor kwaliteit.

WAT HOUDT HET GROENE WOUD IN?

Midden in het hart van de stedendriehoek Tilburg – Eindhoven - 's-Hertogenbosch ontwikkelt zich Het Groene Woud. Een bijzonder natuurgebied van 7.500 ha met bossen, moerassen, hei en oude boerenlandschappen. Zo wordt voorkomen dat de drie steden aan elkaar vastgroeien. Het Groene Woud verbindt bestaande natuurgebieden, zoals De Kampina, De Oisterwijkse Bossen en Vennen, De Mortelen en het Dommeldal. Er wordt gewerkt aan een combinatie van natuurontwikkeling, duurzame landbouw en groene recreatie in een waardevol cultuurhistorisch landschap.

MOETEN STEDEN INVESTEREN IN DE BUITENRUIMTE?

Ja, natuurlijk. Uit onderzoek blijkt dat mensen na financiële aspecten zoals hypotheek of huur de groene leefomgeving het belangrijkste aspect van het wonen vinden. Bovendien blijkt dat momenteel 80 procent van de buitenlandse investeringen in Nederland plaatsvinden in Brabant. De kwaliteit van onze natuur en cultuur zijn doorslaggevend voor een aantrekkelijk vestigingsklimaat. In het weekend zie je talloze mensen uit de steden

'JE MOET DE KIP MET DE GOUDEN EIEN VOEDEN, NIET PLUKKEN.'

hier langs de Dommel fietsen. Mensen zijn levende wezens – ze hebben ruimte nodig. Natuurbeleving bevordert de gezondheid. Voor de zuurstof die wij inademen zorgen andere organismen! Daarom hebben de drie grote Brabantse steden Het Groene Woud als integraal project geadopteerd. Ze investeren in de 'duurzame

driehoek'. Ook is er is veel belangstelling voor de rood-voor-groen regeling. Voor Het Groene Woud is veel geld nodig van de steden, de provincie en Europese fondsen. Tot nog toe lukt dat heel goed. Voor een goed plan is altijd geld te vinden. Eigenlijk is dat nog het minste probleem.

U HEEFT EERDER GEZEGD DAT HET DE KUNST IS OM LANDSCHAP EN ECONOMIE MET ELKAAR TE VERBINDEN.

Natuur is een eerste levensbehoefte. Logisch dus dat gemeenten daarvoor betalen. Noem het goed rentmeesterschap, of een kwestie van normen en waarden. Met de intrinsieke waarde van de natuur moeten we op een respectvolle manier omgaan. Het maakt mij niet uit waar je de redenering begint. Al die discussies zijn goed, want ze komen uit op het zelfde punt: we moeten ons inzetten voor de natuur. In Brabant voeren wij een compensatiebeleid, waarbij rode en groene projecten hand in hand gaan en ook tegelijk klaar moeten zijn. Als het groen achteraan komt, wordt er snel op beknibbeld. Het Innovatieplatform Duurzame Meierij, waarvan ik voorzitter ben, bevordert en financiert duurzame projecten. Zo worden er in Het Groene Woud al meer dan 100 projecten uitgevoerd en er komen voortdurend nieuwe initiatieven bij. Leerlingen van 80 basisscholen hangen nestkasten op. En scholen en bedrijfsleven werken samen aan een project over CO₂.

HOE KRIJGT U DAT ALLEMAAL VAN DE GROND?

Ik sta er mee op en ga er mee naar bed, en dat doen veel mensen met mij. We werken samen met krachtige mensen die staan voor hun streek en die meer oog hebben voor het integrale geheel dan alleen voor hun eigen sectorale belang. Zulke mensen vind je bij de gemeenten, het waterschap, het Brabants Landschap, landbouworganisaties,

Natuurmonumenten, de provincie, private partijen, noem maar op. Projecten moeten vanuit de streek gedragen worden. Je moet er als bestuurder hard achteraan zitten, het gaat niet vanzelf. De eerste keer krijg je nooit ja, maar altijd nee. De discussies die volgen - met de provincies, met Europa, met subsidiegevers – zijn trouwens erg waardevol, daar worden projectvoorstellen alleen maar beter van. Je moet ook heel kritisch blijven op de voorstellen die je aangeleverd krijgt door externe bureaus.

De provincie Brabant doet het overigens erg goed. Ze voeren de regie als daarom gevraagd wordt, ze geven geld als het nodig is, ze zetten desgevraagd hun eigen mensen in en ze maken het juiste beleid. Ik zou met geen enkele andere provincie willen ruilen. Zo voert de provincie nu desgevraagd de regie over het besteden van de subsidies uit het Europese InterregIII Project. Er komen landbouw-landgoederen en er worden heel veel kleine duurzaamheidsprongetjes bij particulieren gemaakt. Ook hierbij is de provincie veruit de grootste financier.

KAN EEN NATUURGEBIED ZELF OOK NIEUWE INKOMSTEN GENEREREN?

Ons uitgangspunt luidt dat een project de waarde van Het Groene Woud moet verhogen. Denk aan biodiversiteit, cultuurhistorische waarden, landschapsherstel. We zitten hier niet te wachten op plannen om bos te kappen voor bungalowparken, want die zouden de waarde van het gebied juist verlagen, tenzij men zo'n plan optuigt met allerlei extra inspanningen voor de natuur. Je moet de kip met de gouden eieren voeden, niet plukken. De tijd is echt voorbij dat je je buitengebied te grabbel gooit voor projectontwikkelaars!

Dat doe je gewoon niet. Sterker nog, één van onze voornaamste natuurprojecten wordt gefinancierd door Vastgoed Brabant, daar zitten alle projectontwikkelaars in! Bovendien zitten we hier in een Nationaal Landschap, dat brengt zijn beperkingen mee.

Private partijen komen hier niet in een gespreid bedje. Ze mogen best meedoen, maar dan moeten ze er wèl wat van maken, innovatief zijn. Zo is een groep toeristische ondernemers bij Best bezig om een recreatieve poort met horeca, informatie en parkeervoorzieningen te vormen als toegang voor Het Groene Woud. De bestaande diertuin, Best Zoo, krijgt dieren uit Het Groene Woud, er komen wandelpaden dichtbij de A2, zodat de kern van het kwetsbare natuurgebied wordt ontzien, en bezoekers kunnen er veel kennis over de natuur opdoen. Dat vind ik een mooi voorbeeld. Niet geld, maar kwaliteit van beleid moet de leidraad zijn.

WAAR HAALT U UW INSPIRATIE VAN DAAN?

Overall vandaan, maar het meest uit gesprekken met mensen hier uit de streek. Je spreekt elkaar in de gemeenteraad, in het innovatieplatform, in de Reconstructiecommissie. Bij ons worden heel veel ideeën van 'bottom-up' gehonoreerd. Wat er in de rest van het land gebeurt hou ik niet precies bij, daar heb ik geen tijd voor. Ik ben in de eerste plaats wethouder van Boxtel en moet zorgen dat het dagelijkse werk serieus wordt gedaan. Alleen door het veelomvattende takenpakket op een juiste wijze te prioriteren, kun je ook die extra dingen voor de natuur blijven doen. <<

Kansen voor oude en nieuwe gebruikers van het landelijk gebied

Het landelijk gebied is in verandering. De blijvende landbouwbedrijven nemen productierechten en grond over van stoppende bedrijven. De gebouwen van stoppende bedrijven komen vrij voor ander gebruik, bijvoorbeeld voor wonen en niet-agrarische vormen van bedrijvigheid.

Functies als wonen, werken, natuur, recreatie en waterberging vragen steeds meer ruimte. Evenwel is 70% van het landoppervlak van Nederland nog altijd in gebruik als landbouwgrond en ook de komende decennia blijft landbouw onbetwist de grootste ruimtegebruiker. Tegelijkertijd ontwikkelt het landelijk gebied zich van productie- naar meer een consumptiegebied. Het is van iedereen en kent veel meer soorten gebruikers: bewoners, werkers, recreanten. Verreweg de grootste groep betreft daarbij gebruikers, die verschillende verschijningsvormen combineren. De burger is recreant, bewoner, werker – een deel van de boeren zoekt andere invullingen: waterberger, landschapsondernemer, campingbaas.

BEWONERS

Een belangrijke groep nieuwe gebruikers van het landelijk gebied zijn de bewoners. Burgers trekken in vrijkomende boerderijen, steden claimen ruimte voor woningbouw.

Provincies en gemeenten werken aan de formulering van ontwikkelingsgericht beleid, bijvoorbeeld 'rood voor rood' (woningen in plaats van stallen). Burgers en boeren komen met interessante ideeën voor hun omgeving, maar de vraaggestuurde landschapsontwikkeling of initiatieflaanologie staat nog in de kinderschoenen. Initiatieven blijken lastig te bewerkstelligen, met name de financiering en ambtelijke regelgeving vormt een probleem. Want: wie betaalt de openstelling, waterberging, het groen, de recreatie? De stad is nog niet gewend te betalen voor de ommelanden, al zijn er wel ontwikkelingen in die richting zichtbaar. Een fraai voorbeeld is Schipluiden, waar de omliggende steden – 'rood voor groen' – willen gaan betalen voor het groen houden van hun 'uitloopegebied'. Projectontwikkelaars, met hun sterke grondposities, zouden meer initiatieven moeten nemen om het groen bij de stad te betrekken. Dat is ook in hun belang, omdat woningen in het groen meer opbrengen.

RECREANTEN

De Nota Ruimte legt de nadruk op de ontwikkeling van een mooi en leefbaar landelijk gebied, een ervaringsgebied waar alle groepen zich kunnen uitleven. De recreant fietst en wandelt niet alleen op het platteland, maar pauzeert er bijvoorbeeld ook op weg van A naar B of houdt er een teambuilingssessie met collega's. Dit meervoudig gebruik vergt een goede toegankelijkheid. De boer kan een rol spelen bij de inrichting en het onderhoud. Door investeringen in de natuur- en landschapswaarde kan de recreant worden vergroot. En al staat de Europese regelgeving slechts een vergoeding van de onkosten toe, van de Nederlandse burger en overheid mag de boer daar best wat aan overhouden. Contracten met boeren, zoals bijvoorbeeld op handen voor de uitvoering van het landschapsplan voor het gebied Ooijpolder/Groesbeek, zouden een trendmatige doorbraak kunnen betekenen.

ONDERNEMERS MET NIET-AGRARISCHE BEDRIJVIGHEID

Een andere groep invloedrijke gebruikers zijn de nieuwe ondernemers in het landelijk gebied. Bij de ontwikkeling van deze functie is aandacht voor passende vormen van werken belangrijk. Bijvoorbeeld: geen extra verkeer genereren, parkeren op eigen terrein en geen vormen van buitenopslag. Zo kan de nieuwe bedrijvigheid aansluiten bij het karakter van het landelijk gebied.

Boeren die hun bestaansrecht willen verzekeren, ontplooiën steeds vaker niet-agrarische nevenactiviteiten en schakelen soms zelfs helemaal over. Ze ontwikkelen zich bijvoorbeeld tot recreatie- of landschapsondernemer en spelen zo in op de wens van de burger en de maatschappij om het landelijk gebied meer tot publiek domein te maken. Om medebestemmingen goed te kunnen ontwikkelen, moeten ze financieel aantrekkelijk zijn, maar vooralsnog is er nauwelijks sprake van marktconforme betaling. Een medebestemming als waterberging heeft doorgaans bovendien een sterk incidenteel karakter en zal daardoor niet snel een substantiële bijdrage aan het inkomen leveren.

Ongeacht de potentie van medebestemmingen zullen die lang niet voor alle landbouwbedrijven een substantieel aanvullend inkomen betekenen. Voor een groot deel van de Nederlandse landbouwbedrijven blijft de landbouwproductie de belangrijkste basis. Aan hen de taak om op de ontwikkelingen om hen heen in te spelen.

OPDRACHT

Er ligt een grote uitdaging om oude en nieuwe functies in het landelijk gebied voldoende kansen te bieden om zich te blijven ontwikkelen. Functies moeten elkaar zo veel mogelijk versterken en niet belemmeren. De resterende grotere landbouwbedrijven moeten in hun ontwikkeling niet belemmerd worden door niet-agrarische ontwikkelingen in de omgeving. En een veehouderijbedrijf dat wil groeien kan dat (beter) niet doen in een gebied met veel niet-agrarische ontwikkelingen. Gemeenten zullen daarom duidelijker keuzen moeten maken wat waar wel en niet is toegestaan. Bijvoorbeeld aansluitend en aanvullend op de reconstructiezonering van de intensieve veehouderij. <<

Nederland ontmoet zijn grenzen

De Club van Rome voorspelde decennia geleden grenzen aan de groei. De inzet van techniek gaf enig uitstel, maar nu bereikt Nederland toch de grenzen van zijn kunnen. De Europese Wetgeving dwingt tot een andere kijk en andere processen binnen gemeenten, waterschappen en provincies.

Al lang bestaande richtlijnen (de Vogelrichtlijn uit 1979, de Habitatrichtlijn uit 1992, maar ook richtlijnen over water, luchtkwaliteit en nitraten) worden eindelijk in Nederland uitgevoerd. Waar overheden tot voor kort nog laconiek konden zijn over deze regels, worden we nu door rechters geconfronteerd met verstrekkende uitspraken. Vooral de groeiende invloed van de Europese natuur- en milieu-regelgeving zet in de komende jaren het gebruik van de toch al schaarse ruimte in de delta extra op scherp. Leefkwaliteit (voor mens, plant en dier) is een nieuwe kernwaarde die moet wedijveren met economische ontwikkeling. Voor beide 'elementen' ligt de lat hoog. Het wordt dus de kunst om

leefkwaliteit en economische welvaart naast en met elkaar in vrede te laten floreren, liefst tegelijkertijd.

LUCHTKWALITEIT

De schrik zit er goed in; het debat woedt. Aan de lopende band zet de Raad van State een dikke streep door tal van ruimtelijke en infrastructurele projecten. Reden: de plannen voldoen niet aan de normen van de Europese richtlijn Luchtkwaliteit. Het huiswerk moet over. Alleen al in Zuid-Holland verwacht de provincie bij ruim zestig projecten (wegen, woningen en bedrijventerreinen) problemen met het halen van de vereiste luchtkwaliteitsnormen. Niet alleen projecten in de Randstad treft dit strenge

maar wel consequente vonnis van de Raad van State. De problemen doen zich overal voor waar sprake is van enige stedelijke concentratie en dus ook van vaak druk gemotoriseerd verkeer, want dat is de voornaamste boosdoener, vanwege de uitstoot van fijn stof en stikstofdioxide. En zo heeft ons land er een nieuwe wachtlijst bij, tot groeiende ergernis van allen die hier een zoveelste rem op de ruimtelijke en economische ontwikkeling in zien. Maar snelle oplossingen voor vuile lucht zijn er niet, zelfs al zou 'Brussel' genegen zijn om de normen voor Nederland te versoepelen of het halen ervan uit te stellen. Bovendien is ons land per saldo helemaal niet zo slecht af met strenge Europese regels. Ook onze buurlanden moeten eraan voldoen, waardoor de aanvoer van vervuilde lucht (en van vervuild water) belangrijk vermindert.

Overigens vindt de provincie Drenthe de Europese luchtkwaliteitsnormen nog niet streng genoeg. Volgens de regionale PvdA en VVD mag het landsdeel even op slot als dat bijdraagt aan

de volksgezondheid en een beter imago. Inkomsten uit toerisme en vermoedelijk ook een gewenste aanwas van Drenteniers zijn de motieven. Begrijpelijk. Verregaande bronmaatregelen moeten de knellende problematiek van de Nederlandse luchtkwaliteit verlichten. Maar het is de vraag of zo'n (aanvullend) pakket het halen van de Europese norm echt dichterbij brengt.

NATUURWETGEVING

Daarnaast is er nieuwe Nederlandse wetgeving van kracht (de Flora- en faunawet) of bijna van kracht (de Natuurbeschermingswet), die eveneens bijdraagt aan een groter gevoel van urgentie bij overheden. De kunst is om niet te redeneren vanuit wettelijke belemmeringen, maar om 'kwaliteit van landelijk gebied' onderdeel te maken van het denken en >>

MESTOVERSCHOT EN WATERKWALITEIT

De mestproductie van de Nederlandse veestapel is te groot om te voldoen aan waterkwaliteitseisen. Wordt dit een nieuwe barrière voor de groei van Nederland? De kwaliteit van grond- en oppervlaktewater in Nederland voldoet nog lang niet aan de geldende kwaliteitsnormen. Een van de oorzaken daarvan is de overbemesting van landbouwgrond in het verleden. De Nederlandse veestapel produceert nog steeds meer mest dan volgens de Europese regels op

het land gebracht mag worden. Nederland heeft aan de EU ont-heffing van de Nitraatrichtlijn gevraagd. Als Nederland die toestemming al krijgt, is het nog maar de vraag of dat op termijn zo blijft. Want als de waterkwaliteit niet verbetert of weer verslechtert, zal de EU die toestemming weer terugdraaien. Bovendien bevat een groot deel van de Nederlandse landbouwgrond te veel fosfaat en de Nederlandse mestregels brengen tot 2015 nog geen verbetering in die situatie. De Nederlandse veestapel nam enkele jaren geleden af door de opkoopregeling om het mestoverschot te verkleinen. Maar daarna is in 2004 in de mestproductie in Nederland weer gestegen, met name door

toename van de varkenssta-pel. Het stoppen van individuele landbouwbedrijven leidt niet tot minder vee en mest. Productierechten worden overgenomen door blijvende landbouwbedrijven die groeien. Om aan de Europese regels van waterkwaliteit te voldoen kan in de (nabije) toekomst juist krimp van de veestapel (met name varkens en kippen) nodig zijn omdat niet alle mest meer op het land mag. De vraag is wie dat zal betalen: de overheid met een nieuwe opkoop-regeling of de ondernemers met een koude sanering? In alle gevallen doen overheden en met name het rijk er goed aan in hun beleid rekening te houden met deze nieuwe groeigrens.

doen. Met name bij gemeenten en waterschappen valt veel winst te behalen door beleidsprocessen en beleidsuitvoering te herijken. In een eerder stadium inventariseren van natuurwaarden in een plangebied, voorkomt dat de aanleg van bijvoorbeeld een bedrijventerrein stil komt te liggen vanwege aantasting van het leefgebied van – bijvoorbeeld – de rugstreeppad. Daarnaast is het van belang protocollen op te stellen waarin staat beschreven hoe structureel om te gaan met soorten. Dergelijke protocollen vertalen zich bijvoorbeeld naar de manier waarop bermen worden gemaaid, beschoeiingen worden aangelegd of grond bouwrijp wordt gemaakt. Maar ook in differentiatie: het baggeren van sloten afstemmen op de winterrust van kikkers en salamanders en maaien buiten het broedseizoen.

GEDRAGSCODES

Een belangrijke nieuwe trend zijn de gedragscodes. Sinds februari 2005 geldt het Vrijstellingsbesluit van de Flora- en fauna-wet, voor organisaties die hun procedures

zo hebben ingericht dat correcte omgang met soorten is geborgd. Voor de Unie van Waterschappen, de bouwondernemers en de recreatiesector werkt ARCADIS de gedragscodes uit. Gemeenten en provincies zijn nog niet zo ver. Dat is jammer, omdat een gedragscode ze veel werk kan besparen. Werkt een gemeente volgens een goedgekeurde gedragscode, dan hoeft ze voor veel ingrepen geen ontheffingsaanvraag meer in te dienen. Wie rekening houdt met zijn grenzen, kan op deze wijze best wat groeien. <<

trend

Peter Klompen
E p.h.g.klompen@arcadis.nl
T 023 566 84 22

(V)luchten kan niet meer

De opmars van stedelijk groen

Nu VROM ongeveer veertig procent van de woningbouwopgave binnen bestaand stedelijk gebied gerealiseerd wil zien, wordt gevreesd voor de toekomst van groenplekken in de steden. Dat staat haaks op de waardering die stadsbewoners voor deze voorzieningen in en nabij de woon-omgeving hebben. Ze vinden dat er nu al te weinig zijn. Afdoende groen/blauw wordt dan ook een essentiële, niet te veronachtzamen voorwaarde voor project- en gebiedsontwikkeling.

Op dit moment is sprake van een onbalans. Groenplekken, zoals parken, plantsoenen, speelweides en sportterreinen, dreigen te verdwijnen of – in het gunstigste geval – in aantal en grootte te krimpen. Rood en grijs domineren in groeiende mate; groen en blauw hobbelen er maar zo'n beetje achteraan. En dat stemt zorgelijk. In termen van positieve effecten van groen/blauw op gezondheid en welzijn doen we er de stadsbewoners - toch het leeuwendeel van de bevolking - ernstig te kort mee. Recent is daar nog bijgekomen het probleem van de

slechte luchtkwaliteit nabij drukke wegen. Nieuwe infrastructuur kan niet meer aangelegd worden als daarmee de luchtkwaliteitsnormen voor aangrenzende woningen worden overschreden. Dit pleit voor meer afstand tussen drukke wegen en woonwijken met daartussen groenstroken.

GROEN VOOR LEEFKWALITEIT

Groen in de directe woon- en leefomgeving heeft een onmiskenbaar positieve invloed op de leefkwaliteit. Het bevordert de volksgezondheid (nodigt uit om meer te bewegen), de motorische en sociale ontwikkeling van kinderen, ontmoeting en integratie van verschillende bevolkingsgroepen. >>

trend

>> *vervolg van pagina 17*

Bovendien toont een aantal onderzoeken aan dat groen een positief effect heeft op de luchtkwaliteit. Het is tegen deze achtergrond ook niet voor niets dat bijvoorbeeld een grote consumentenorganisatie als de ANWB pleit voor één hectare groene ruimte op iedere drie hectare bebouwde ruimte bij stedelijke uitbreiding en handhaving van 75 m² groene ruimte per huishouden bij binnenstedelijke nieuwbouw.

MEER RUILGROEN

Meervoudig ruimtegebruik binnen de bebouwde kom en ruimschoots meer 'ruilgroen' (toegankelijk, recreatief van karakter) op vrijkomend boerenland aan

Meer ruimte voor planten- en diersoorten door ecoducten

de stadsranden bieden volop mogelijkheden om – in en om de steden – in snel tempo een betere balans tussen rood/grijze en groen/blauwe functies te krijgen. En dat dan bij voorkeur als onderdeel van gebiedsgericht beleid op basis van de nobele beginselen van de ontwikkelingsplanologie. Daarmee nemen we wijselijk afscheid van groen/blauw als - nog te vaak - sluitpost van planontwikkeling en planfinanciering. In allerwegen gedecentraliseerd Nederland ligt op dit terrein een schone taak (juist ook letterlijk!) voor de beleids- en plannenmakers bij gemeenten, provincies en waterschappen. Vluchten kan niet meer, luchten straks gelukkig wel weer. <<

Eric Schellekens
E a.g.a.schellekens@arcadis.nl
T 073 680 93 37

Robuuste verbindingen

Proeftuin voor ontwikkelingsplanologie?

In 2018 moet in Nederland de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) klaar zijn. Hiermee wordt de schaal van natuurgebieden vergroot hetgeen ecosystemen en biodiversiteit verrijkt. Binnen deze structuur zullen de kernen van de grote natuurgebieden echter te ver uit elkaar liggen, schrijft LNV in 2000 in de nota 'Natuur voor mensen, Mensen voor natuur'.

Met name voor diersoorten die zich minder goed kunnen verplaatsen moeten daarom tegelijk met de EHS robuuste verbindingen worden aangelegd: landschappen met breedtes van vele honderden meters en soms tientallen kilometers lang. Voor in totaal 27.000 hectare zijn de zoekgebieden inmiddels afgebakend.

PLANOLOGISCHE BESCHERMING

Het budget om de verbindingen voor elkaar te krijgen is echter bij lange na niet toereikend om de benodigde grond op basis van vrijwilligheid te verwerven en voor de natuur in te richten. Dat is ook niet de bedoeling. De overheid zoekt naar mogelijkheden voor agrarisch natuurbeheer en combinaties met recreatie, waterbeheer, landschap en cultuurhistorie. Maar daarnaast zijn er sterkere economische functies nodig om het plaatje financieel rond te krijgen, zoals de aanleg van gehuchten, nieuwe landgoederen en zorgcomplexen. En dan komt een vorm van ontwikkelingsplanologie van pas, waarbij planologische ruimte wordt geboden om in samenhang met economisch sterke functies ook economisch zwakke natuur tot stand te brengen. Sterkere economische functies kunnen dan het geld genereren voor de robuuste verbindingen.

En pas daarna wordt de planologische bescherming op het gehele gebied van toepassing. Die aanpak biedt meer kans op tijdige realisatie dan het vooraf begrenzen van de locaties en het opleggen van planologische beperkingen.

MULTIFUNCTIONALITEIT

Kruisingen met snelwegen vragen om bijzondere aandacht; ook die moeten uiteraard robuust zijn. Er zijn natuurbruggen nodig met overkluizingen van enkele honderden meters. Voor de realisatie van ecoducten (voor een belangrijk deel gelegen in de zoekgebieden voor de robuuste verbindingen) is een budget van € 440 miljoen beschikbaar. Dat is voor ecoducten van een dergelijke omvang niet voldoende. Om aanvullende middelen te genereren is opnieuw multifunctionaliteit de oplossing, bijvoorbeeld door woningen, zorgcomplexen of winkelfuncties te combineren met de natuurbrug. Met deze aanpak kan de realisatie van robuuste verbindingen wel eens een mooie proeftuin voor ontwikkelingsplanologie zijn. Aan provincies de uitdaging om met potentiële investeerders te zoeken naar combinaties van verdien capaciteit en natuur. <<

Ivonne Rosloot
E i.a.rosloot-notebaart@arcadis.nl
T 026 377 83 39

Paul Willemse
E p.f.willemse@arcadis.nl
T 073 680 93 28

Nieuw geluk voor Venlo

Voor het gebied ten noordwesten van de stad Venlo staat een groot aantal plannen op stapel. Het betreft de ontwikkeling van de glastuinbouwgebieden Californië en Siberië, de realisatie van het Tradeport-Noord (businesspark en bedrijventerrein) en de uitbreiding van de Veiling ZON. Deze vier projecten vormen samen een zogenaamd agrocluster: de primaire productie, de verhandeling, de verwerking en de distributie van de producten liggen op een steenworp afstand van elkaar.

De provincie Limburg heeft aangedrongen op duurzaamheid, kwaliteit en zorgvuldig ruimtegebruik. Daarom is er een permanent afstemmingsorgaan in het leven geroepen: Klavertje 4. ARCADIS adviseert dit orgaan en zorgt voor een optimale synergie tussen de projecten.

Klavertje 4

Naast belangrijke economische functies, heeft het gebied een belangrijke ecologische functie. Daarom wordt rekening gehouden met het behoud en de ontwikkeling van de bestaande natuurkernen. In een thematisch plan van aanpak voor Klavertje 4 worden ideeën gelanceerd op het gebied van natuur, water en energie om kansen voor samenwerking tussen de projecten te benutten en knelpunten op te lossen. Iets om trots op te zijn. Een geluk om aan mee te werken. <<

Werzaamheden ARCADIS
Ontwikkeling Klavertje 4, opstellen beheerplan, planvorming en realisatie individuele projecten

Opdrachtgever en betrokken partijen
Provincie Limburg, gemeente Horst aan de Maas, Maasbree en Venlo, Coöperatie Veiling ZON

Woningbouw als sprong over de IJssel?

Werzaamheden ARCADIS
Strategische Milieubeoordeling

Opdrachtgever
Gemeente Apeldoorn in samenwerking met de gemeenten Brummen, Deventer, Gorssel, Voorst en Zutphen

Omvang project
200 hectare aan bedrijfsterrainen, 300.000 m² bruto aan vloeroppervlak, 15.000 woningen

Looptijd
Structuurvisie tot 2030

Oplevering SMB
Zomer 2005

De inwoners van Deventer en Zutphen vragen het zich hardop af: wat zijn de gevolgen voor de natuur als er gebouwd wordt aan de overkant van de IJssel? Welk effect hebben de geluiden van woonwijken op de natuurgebieden? De gemeenten binnen de driehoek Apeldoorn, Deventer en Zutphen willen in de komende 25 jaar maatregelen nemen en locatiekeuzen maken voor natte en droge landschapsstructuur, infrastructuur, wonen, werken en recreatie. De gewenste ruimtelijke ontwikkelingen leggen de betreffende gemeenten vast in een Voorontwerp Structuurvisie. Na de Structuurvisie zelf volgt de inspraak.

Tegelijk met de Structuurvisie ligt de Strategische Milieubeoordeling (SMB) ter visie. Hierin zijn de keuzes zoals die in de Structuurvisie zijn gemaakt, beoordeeld op hun milieueffecten. Een nieuwe Europese richtlijn vereist een dergelijke milieubeoordeling. Voor de Regio Stedendriehoek voert ARCADIS één van de eerste SMB's in Nederland uit.

Omgevingsdilemma's

Bij het opstellen van de SMB onderzoekt ARCADIS de rol van milieu in de planvorming. De focus ligt op die planonderdelen die tot omgevingsdilemma's kunnen leiden. Zo wordt voor Zutphen en Deventer onderzocht welke milieueffecten nieuwe grootschalige woningbouwlocaties kunnen hebben aan de overkant van de IJssel. Deze zogenaamde IJsselsprongen liggen dicht bij natuurgebieden die op Europees niveau een beschermde status hebben. Negatieve effecten, zoals geluidshinder, zijn hier niet toegestaan.

De uitkomsten van de SMB leiden mogelijk tot aanpassingen aan het Voorontwerp van de Regionale Structuurvisie. In het uiteindelijke ontwerp spreken de gemeenten van de Stedendriehoek uit of woningbouw in de IJsselsprongen bij Deventer en Zutphen tot de mogelijkheden gaat behoren. De stedelingen luisteren gespannen. <<

Reinoud Kleijberg
E r.j.m.kleijberg@arcadis.nl
T 055 581 56 79

Alle vogels vliegen

Militair terrein als natuurgebied

Werkzaamheden ARCADIS
Pilot beheerplannen, opstellen handreiking voor natuurgebieden Vogel- en Habitatrichtlijn

Opdrachtgever
Ministerie van Defensie, Dienst Werken Gebouwen en Terreinen, Regio West

Doorlooptijd
2004-2005

Hoe zorg je ervoor dat zeldzame dieren- en plantensoorten kunnen (over)leven in een gebied dat een militaire functie heeft? Welke regels zijn daarvoor nodig? ARCADIS is bezig met een pilotstudie om kennis en ervaring op te doen met het opstellen van strategische beheerplannen voor natuurgebieden die in Europees verband beschermd worden.

Op de zuidpunt van het eiland Texel ligt het plangebied De Hors. Dit gebied bestaat uit een grote zandplaat. Het is één van de laatste plaatsen in Nederland waar de natuur helemaal haar eigen gang kan gaan. Door werking van wind en water ontstaan hier nieuwe duingebieden. Verder bestaat het terrein uit stranden, helmduinen, duinvalleien en twee grote duinmeren. Op De Hors broeden onder andere de dwergstern, blauwe kiekendief en de kleine mantelmeeuw (in een enorme kolonie van 13.000 paren!). Ook zijn er allerlei kwetsbare begroeiingen, zoals vochtige duinvalleivegetaties.

Beheerplannen

In datzelfde gebied ligt ook een militair oefenterrein van het Korps Mariniers: de Joost Dourleinkazerne. De oefeningen bestaan voornamelijk uit landingen. Vanaf zee wordt de kust aangevaren waarbij militairen, voertuigen en materiaal op het strand worden afgezet. Aan ARCADIS de taak om uit te vinden onder welke voorwaarden het militair en het recreatief gebruik kan plaatsvinden zonder dat het nadelige gevolgen heeft voor de natuur in het gebied.

De ervaringen die ARCADIS opdoet in deze pilot-studie resulteren in een handreiking op hoofdlijnen voor toekomstige beheerplannen voor de zogenaamde vogel- en habitatrichtlijngebieden. De komende jaren worden hiervan enkele honderden gemaakt. <<

Roeland van de Zee
E r.c.m.zee@arcadis.nl
T 026 377 83 71

Grondig onderzoek naar financieringsmogelijkheden

ARCADIS spreekt veel gemeenten en provincies die groene plannen hebben, maar zich afvragen hoe ze hun plannen moeten financieren. Op basis van kennis en ervaring heeft ARCADIS een Quick Scan ontwikkeld waarmee alle financieringsmogelijkheden in kaart gebracht worden. Ook de stappen die nodig zijn voor het realiseren van die mogelijkheden worden in kaart gebracht.

Grondbank

Voor het gebied rond pompstation 't Klooster ten oosten van Hengelo deed ARCADIS onderzoek naar een specifieke financiering: de grondbank. In dit gebied wordt jaarlijks circa 5 miljoen m³ grondwater gewonnen. Voor de kwaliteit van het drinkwater is het van belang het grondwater te beschermen. Daarom ligt er rondom de winning een waterintrekggebied. De afgelopen jaren is duidelijk geworden dat er voorzieningen moeten worden getroffen voor de bescherming van het intrekggebied tegen nitraatverontreiniging. Een belangrijke maatregel om terugdringing van de nitraatverontreiniging te realiseren is de extensivering van de veehouderij. Begin 2004 start ARCADIS een onderzoek naar de mogelijke oprichting, financiering en exploitatie van een grondbank waarmee deze extensivering wordt gerealiseerd. Het onderzoek laat zien dat een publiek-private grondbank een werkbaar instrument is voor verschillende partijen. Ook lijkt het instrument concurrerend met andere grondverruimende maatregelen zoals pacht. Ondanks mogelijke onzekerheden voor toepassing in de praktijk lijkt extensivering daadwerkelijk bodem onder de voeten te krijgen. <<

Werkzaamheden ARCADIS
Pilot Grondbank: vergoedingsstructuur voor groene en blauwe diensten, marktanalyse, fondsbeschrijving, eisenpakket betrokkenen, inventarisatie financiële, fiscale en juridische aspecten, opstellen bedrijfsplan en contracten

Opdrachtgever
Ministerie van Landbouw Natuur en Voedselkwaliteit, DLG, Provincie Gelderland, Vitens en Fagoed

Looptijd
1 jaar

Oplevering project
Eind april 2005

Henk Ullenbroeck
E h.p.t.ullenbroeck@arcadis.nl
T 073 680 92 97

Arjan ter Harmsel
E a.harmsel@arcadis.nl
T 055 581 56 63

Landbouwontwikkelingsgebieden: Groeien of krimpen?

Na jaren van hard werken, vergaderen en soms een beetje ruzie maken, zijn de provinciale reconstructieplannen in de provincies Limburg, Noord-Brabant, Gelderland, Overijssel en Utrecht vastgesteld. De plannen bevorderen een goede ruimtelijke structuur van het buitengebied en het verbeteren van woon-, werk- en leefklimaat. Eén van de meest aansprekende onderdelen is de zogenaamde 'integrale zonering intensieve veehouderij'. Dat is een kaart waarop is weergegeven waar bedrijven kunnen groeien en waar die groei juist sterk beperkt wordt. Het streven is om de intensieve veehouderij zich dusdanig te laten ontwikkelen, dat steeds minder bedrijven dicht bij natuurgebieden en woonkernen komen te liggen.

Werkzaamheden ARCADIS
Analyse, begrenzing LOG, uitwerking vormen en voorwaarden voor vestiging, integratie van begrenzing en vormen van nieuwvestiging, communicatieronde, opstellen eindrapportage met vervolgarties

Opdrachtgever
Provincie Limburg

Looptijd project
Totale reconstructieplan Noord- en Midden-Limburg: 12 jaar

Kosten totale reconstructieplan
1 miljard euro

Andere reconstructieprojecten van ARCADIS onder meer:
Beleidsontwikkeling hergebruik vrijkomende agrarische bebouwing in provincie Overijssel, waterberging Duivense Broek in de Achterhoek en Liemers, waterberging omgeving Den Bosch

Begrenzing en nieuwvestiging

In het Limburgse reconstructieplan moeten de gemeenten de landbouwontwikkelingsgebieden nader begrenzen en aangeven hoe nieuwvestiging plaatsvindt. ARCADIS helpt de gemeenten Nederweert en Weert hierbij. Gekozen is voor veel communicatie in een korte periode met agrariërs, natuurorganisaties en burgers. Waar mag nieuwvestiging plaatsvinden? Onder welke voorwaarden? En hoe dient zo'n gebied er uit te zien? De resultaten van de nadere begrenzing en de vormen en voorwaarden van nieuwvestiging zijn door ARCADIS samengebracht in een voorstel. Na consultatie van bewonersraden, de klankbordgroep en raadscommissies wordt het eindrapport opgesteld met daarin de resultaten van het project en de te nemen vervolgstappen. Op basis van de eindrapportage kunnen de gemeenteraden een gefundeerd eigen besluit nemen over de uitwerking van de landbouwontwikkelingsgebieden in hun gemeenten. Groeien of krimpen is dan wederom de vraag. <<

Winst dankzij groen bedrijventerrein

Werkzaamheden ARCADIS
Ontwikkeling bedrijventerrein Laarberg, uitbreiding bedrijventerrein Den Sliem

Opdrachtgever
Gemeenten Borculo, Eibergen, Groenlo en Ruurlo

Looptijd
10 jaar

Oplevering project
2005

Omvang
45 hectare

Op een bedrijventerrein kom je liever niet als je er niet moet zijn. Dat is nog steeds het heersende beeld. En vaak is dat niet helemaal onterecht. Groene bedrijventerreinen kunnen hierin verandering brengen.

Veel bedrijventerreinen liggen op de grens van stad en platteland. Vanwege hun specifieke bebouwing vormen ze een natuurlijke overgang van 'groen gebied' naar het drukke stedelijke gebied. De aanleg van groene bedrijventerreinen is onderdeel van duurzame stedelijke ontwikkeling. Hiervoor zijn geen vaste richtlijnen. Ruimtelijke, milieutechnische, sociale en economische componenten moeten voor elke situatie opnieuw op elkaar worden afgestemd.

Aansluiting op landschap

Vier gemeenten in de oostelijke Achterhoek (Borculo, Eibergen, Groenlo en Ruurlo) besluiten gezamenlijk een regionaal bedrijvenpark te ontwikkelen op het grondgebied van de gemeenten Eibergen en Groenlo. ARCADIS ontwerpt en ontwikkelt voor deze gemeenten, in

samenwerking met een aantal andere organisaties, het groene bedrijventerrein Laarberg. Door aan te sluiten op bestaande landschappelijke structuren en gebruik te maken van aanwezige waarden binnen het plangebied, is op en langs het bedrijventerrein een robuuste groenstructuur ontstaan. Zo is de voormalige spoorlijn nu een groene recreatieve as op het terrein en zijn de hoogteverschillen, die voor het Achterhoekse landschap kenmerkend zijn, nog duidelijk waarneembaar. Aan de noordzijde wordt een bestaande beek ingericht als ecologische verbindingzone en gebruikt men gebiedseigen graszaadmengsels. Dit alles heeft als resultaat dat het bedrijventerrein er attractief uit gaat zien.

Welzijn

Groene bedrijventerreinen blijken niet alleen positief uit te pakken voor de natuur. Ook het welzijn van werknemers kan door een groene omgeving worden bevorderd. Het is immers prettiger werken in een aantrekkelijke omgeving. Voor ondernemers een goede reden om daar te willen zijn! <<

Adrian Noortman
E a.r.j.noortman@arcadis.nl
T 055 581 57 06

Edmar Steneker
E e.s.m.steneker@arcadis.nl
T 026 377 83 81

Een lijn met karakter

De Hanzelijn, de nieuwe spoorlijn die Lelystad met Zwolle verbindt, zal zorgen voor een betere spoorontsluiting van het noorden en noordoosten van Nederland met de randstad. De verwachting is dat er dagelijks ongeveer 30.000 mensen gebruik van gaan maken. De aanleg van deze lijn zal leiden tot veranderingen in het plangebied.

ARCADIS stelt onder meer visierapporten op over de inpassing van de Hanzelijn in het landschap en het stedelijk gebied. In de visie op deze inpassing zijn een paar algemene uitgangspunten opgenomen die van toepassing zijn op de gehele lijn: minimalisering van negatieve effecten en benutten van de Hanzelijn voor het bereiken van een meerwaarde voor de omgeving.

Inpassingstrategieën

Bij de inpassing wordt onderscheid gemaakt tussen het Oude Land en het Nieuwe Land. In het Oude Land zijn veel sporen uit het verleden bewaard gebleven. De bijzondere samenhang van de elementen en patronen die in dit landschap voorkomen is ook zeer kwetsbaar voor verstoring. Daarom wordt in dit gebied gekozen voor de strategie 'inpassen en sparen'. De Hanzelijn is hier zo onopvallend mogelijk en voegt zich zo goed mogelijk in het bestaande landschap, zonder dit te verstoren. In de Flevopolder, het Nieuwe Land, wordt de toevoeging van de Hanzelijn voornamelijk gezien als een kans om nieuwe ontwikkelingen in het landschap op gang te brengen. In dit Nieuwe Land is daarom gekozen voor de strategie 'toevoegen en benutten' van ecologische en recreatieve ontwikkelingen. De maat en schaal van het landschap van de Flevopolder maakt dat kleine verstoringen in de ruimtelijke structuur vrij gemakkelijk worden opgenomen zonder de ruimtelijke hoofdstructuur aan te tasten.

Kameleon

De Hanzelijn krijgt als het ware het karakter van een kameleon. Net als het dier springt de lijn soms in het oog, maar is ze op andere plekken juist teruggetrokken en past ze zich aan de kenmerken van de omgeving aan. <<

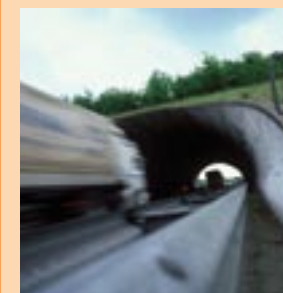

Werzaamheden ARCADIS
Geïntegreerde Trajectnota, Milieueffectrapport en het Ontwerp tracébesluit voor de Hanzelijn
Opdrachtgever
Ministerie van Verkeer en Waterstaat en Railinfrabeheer
Omvang project
50 kilometer
Oplevering project
2012-2013

Werzaamheden ARCADIS
Communicatieproject
Opdrachtgever
Ministerie Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit
Omvang project
1,3 miljoen euro
Looptijd
3 jaar
Oplevering plan
2004

Campagne voor de Ecologische Hoofdstructuur Woorden verbinden groen

Wat doe je als een project van nationale allure bestuurlijke aandacht lijkt te verliezen en daarom een nieuwe impuls nodig heeft? En hoe zorg je ervoor dat de beeldvorming wordt verbeterd? De natuur in Nederland bestaat uit kleine en grotere natuurgebieden. In 1990 is het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) begonnen met het verbinden van deze natuurgebieden, zodat er een natuurnetwerk ontstaat. Dit netwerk, ook wel de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) genoemd, is de ruggengraat van de Nederlandse natuur en het landschap. Maar waarom de EHS zo belangrijk is, is niet voor iedereen

bekend. Het ministerie van LNV heeft daarom in 2001 ARCADIS gevraagd het maatschappelijke belang en de meerwaarde van de EHS breed en intensief te communiceren: waar staat de EHS nu eigenlijk voor, waarom is een tijdige realisatie belangrijk en wat zijn de successen?

Jong geleerd...

In dit kader is in 2004 de communicatiecampagne 'De EHS in beeld, vitaal en verbindend' gevoerd met als doel de successen en de meerwaarde van de EHS breed voor het voetlicht te brengen. Positief resultaat wordt behaald met een brede middenmix: ARCADIS organiseert ondermeer een landelijke bijeenkomst met de ministers Veerman en Dekker en vier succesvolle regionale veldbijeenkomsten, lanceert een website en maakt diverse publicaties, waaronder een boek met aansprekende voorbeelden waar de EHS is gerealiseerd of volop in ontwikkeling is. Bovendien wordt er een film gemaakt en kunnen kinderen meedoen aan een diersurvival. De kinderen die in de huid van hun favoriete dier kruipen ondervinden aan de lijve hoe belangrijk de EHS is. De nieuwe impuls is gegeven. Voor de jeugd is de EHS in ieder geval niet meer stuk te krijgen. <<

ARCADIS doet meer. Meer dan groene ruimte. Het katern Leefomgeving geeft aan de hand van actuele projecten een beeld van de brede dienstverlening van ARCADIS Nederland.

De zwakste schakel

>> Delen van de Nederlandse kust blijken onvoldoende sterk om op lange termijn bescherming en veiligheid te bieden tegen zeespiegelrijzing en klimaatverandering. ARCADIS heeft van de provincie Noord-Holland opdracht gekregen voor een studie naar de beste mogelijkheden voor versterking van de gedeeltelijke zwakke zeevering tussen Den Helder en Camperduin.

Deze studie is onderdeel van de integrale planstudie Kustvisie 2050 van de provincie Noord-Holland. ARCADIS doet onderzoek naar drie mogelijke oplossingsrichtingen: zeewaarts versterken, consolideren en binnenduinrand gericht. Naast de gangbare natuur- en milieuaspecten wordt er ook gewerkt aan een Maatschappelijke Kosten-Baten-Analyse, een natuurtoets en een passende beoordeling. Noord-Holland besluit in het voorjaar van 2006 de te kiezen kustverdedigingstrategie.

De Nederlandse kust kent meerdere 'zwakke schakels'. Projecten waarbij ARCADIS ook is betrokken zijn gebiedsontwikkeling bij Breskens en Scheveningen. <<

info: Patrick Weijers, Arnhem
Telefoon: 026 377 85 06

Snel proces voor (water-) bergingsgebied

>> Tussen Waalwijk en de Biesbosch ligt de Overdiepse polder. Deze 550 hectare grote polder is in het plan 'Ruimte voor de Rivier' aangewezen als één van de bergingsgebieden in tijden van hoog water. Het ministerie van Verkeer en Waterstaat heeft de Overdiepse Polder ook aangewezen als koploperproject: een project dat vooruitlopend op de vaststelling van de definitieve Planologische Kernbeslissing (PKB) start met een gedetailleerde uitwerking (de planstudie). Resultaat is dat de uitvoering kan starten kort nadat de PKB in 2006 onherroepelijk is.

ARCADIS heeft een plan van aanpak voor de planstudie van de Overdiepse Polder opgesteld. Het plan van aanpak is vernieuwend en zorgt ervoor dat het proces snel kan verlopen. Het vernieuwende aan het plan is de centrale rol voor bewoners en ondernemers, het verkorten van de totale proceduretijd door procedures te verbinden of parallel te laten verlopen en een slimme uitvoeringsstrategie. <<

info: Eric Schellekens
's-Hertogenbosch
Telefoon: 073 680 93 37

Waar rook is ...

>> De 3.600 meter lange metrotunnel van de Amsterdamse Oostlijn is sinds de opening in 1980 niet aangepast aan de veranderende veiligheidseisen. Dienst Verkeer en Vervoer van gemeente Amsterdam heeft ARCADIS daarom opdracht gegeven voor het ontwerp van tunnelinstallaties en -voorzieningen voor deze tunnel. De belangrijkste onderdelen van het ontwerp zijn het aanbrengen van rook- en warmteafvoeren en brandmelders en het verbeteren van vluchtwegen en blusvoorzieningen.

De huidige opdracht is een voortzetting van de vroege betrokkenheid binnen het project Tunnelveiligheid van het Gemeentelijk Vervoerbedrijf (GVB). Dit project ging van start na een brand in een sneltram in het metrostation Weesperplein. De resultaten van het aansluitende onderzoek door de Raad voor de Transportveiligheid waren aanleiding voor het GVB om een nieuw veiligheidsconcept te ontwikkelen voor tunnels. ARCADIS beoordeelde de uitgevoerde onderzoeken op kwaliteit en werkte het veiligheidsconcept verder uit tot een Programma van Eisen. <<

info: Aad van Hagen, Amersfoort
Telefoon: 033 477 17 18

Verweven SMB en MER levert tijdswinst op

>> Samen met de gemeente Tilburg vormt Breda de stadsregio Tilburg-Breda. Vanuit de plannen van de provincie Noord-Brabant voor deze stadsregio heeft de gemeente Breda de opgave om in het oostelijk deel woongebieden en bedrijventerreinen te ontwikkelen. Hiervoor stelt de gemeente het structuurplan Breda-Oost op. ARCADIS begeleidt de gemeente bij het doorlopen van de Strategische Milieubeoordeling (SMB) en de Milieueffectrapportage (m.e.r.). Bijzonder aan dit project is de verwevenheid van de SMB en de m.e.r. Het zijn beide zelfstandige procedures met elk hun inspraakmomenten en proceduretijden. In Breda-Oost zouden er - wanneer SMB en m.e.r. na elkaar

worden uitgevoerd - in één jaar tijd drie inspraakmomenten zijn over hetzelfde gebied. Ook gaat veel kostbare tijd verloren door de opeenvolgende proceduretijden. Op advies van ARCADIS heeft de gemeente Breda ervoor gekozen om het milieuraapport SMB tevens te laten dienen als startnotitie voor de m.e.r. Dit zorgt voor het meest efficiënt doorlopen van de procedures. Minder inspraakmomenten en enkele maanden tijdswinst is het resultaat. <<

info: Henk Ullenbroeck / Joris Stroobach
's-Hertogenbosch / Arnhem
Telefoon: 073 680 92 97 / 026 377 83 70

Nieuw imago voor Pathmos

>> De Enschedese wijk Pathmos heeft een imago-probleem. Ondanks de grote stedenbouwkundige en architectonische kwaliteit is de wijk de laatste decennia hard achteruit gegaan door leegstand en toename van vandalisme. Woningcorporatie De Woonplaats en gemeente Enschede willen het kwaliteitsniveau weer omhoog brengen. Dat vraagt een flinke investering: een deel van de wijk wordt vervangen door nieuwbouw, er komt een nieuw multifunctioneel schoolgebouw en de openbare ruimte wordt opgeknapt.

ARCADIS is sinds de start van het herontwikkelingsproces betrokken bij de herinrichting van de openbare ruimte en de ondergrondse infrastructuur. Begin 2004 is er een intentieovereenkomst gesloten met de gemeente en woningcorporatie voor het totale ontwerp en de engineering van de openbare ruimte. ARCADIS draagt zorg voor de esthetische supervisie tijdens de uitvoering, het inkoopmanagement en de interne en externe communicatie. Daarnaast is ze als engineering contractor verantwoordelijk voor het uitvoeringsbudget. <<

info: Adrie Masteling, Assen
Telefoon 0592 392 201

Veilig naar Groningen

>> Bij een groot treinongeluk in Harmelen in 1962 vielen tientallen dodelijke slachtoffers. Na dat ongeluk besloot de Nederlandse overheid alle baanvakken voor reizigersvervoer te voorzien van een Automatisch Trein Beïnvloedingssysteem (ATB). Dit systeem remt de trein versneld af als de seinen niet juist worden opgevolgd door de machinist. Bijna heel Nederland is voorzien van ATB. Voor de laatste 'oude' baanvakken is in 1996 het Programma ATB en Detectie (PAD) opgestart. Dit programma bestaat uit drie tranches met elk een aantal projecten waarin een baanvak ATB wordt gebouwd en de detectielaag wordt verbeterd.

In opdracht van ProRail werkt ARCADIS aan de beveiliging van de baanvakken Groningen-Nieuweschans, Groningen-Sauwerd, Sauwerd-Delfzijl en Sauwerd-Roodeschool. De werkzaamheden maken deel uit van de laatste tranche van het PAD. Na een studie van ARCADIS naar de toestand van de huidige installaties, is de opdracht voor de Groninger lijnen uitgebreid met verbeteringen van andere onderdelen van het beveiligingssysteem. Zo wordt bijvoorbeeld ook glasvezel gelegd op de trajecten Sauwerd-Delfzijl en Sauwerd-Roodeschool om de telecomverbindingen te verbeteren en wordt een beperkte snelheidsverhoging gerealiseerd voor het traject Groningen-Roodeschool. Alle projecten worden nog in 2005 in dienst gesteld. <<

info: Erwin Bruins, Amersfoort
Telefoon: 033 477 13 33

(Her)bezinning op een sportcomplex

>> Het Utrechtse sportcomplex de Dreef is dringend aan renovatie toe. Bovendien wordt een aantal sportvoorzieningen nauwelijks nog gebruikt. Dit bracht de gemeente Utrecht ertoe ARCADIS in te schakelen voor de herontwikkeling van het sportcomplex. De opdracht bestaat uit de bouw van een nieuwe sporthal, aanleg van een kunstgras trainingsveld, toevoeging, exploitatie en erfpachtrekening van functies met toegevoegde waarde en kostenbesparing door gecombineerde bouw van gemeentelijke voorzieningen en eigen ontwikkeling door opdrachtnemer.

In samenwerking met ouderenzorg, welzijn en de plaatselijke baptistengemeente hebben ARCADIS en Ontwikkelingsmaatschappij Meerschip gezocht naar een ontwikkelingsconcept waarbinnen meerdere functies samen kunnen komen. Het resultaat is een uniek plan waarin aandacht is voor mensen van allerlei achtergronden, voor jongeren en ouderen, gezinnen en alleengaanden, voor sport en spel, en ook voor zorg, onderwijs en bezinning. <<

info: Peter Klompen, Hoofddorp
Telefoon: 023 566 84 22

Scoren met nieuwe tennisbanen

>> ARCADIS heeft de ideale baansoort voor tennis ontwikkeld: SmashCourt®. Dit nieuwe baantype heeft de speleigenschappen van gravel en de gebruikersvoordelen van een all-weatherbaan, zoals kunstgras. Hiermee is ARCADIS erin geslaagd te voldoen aan de groeiende vraag naar een volwaardig alternatief voor gravel. SmashCourt® is een onderhoudsarme tennisbaanconstructie doordat alle toegepaste materialen weersongevoelig zijn. Het nieuwe baantype beschikt over een gravelkleurige stabiliteitsmat, voorzien van een ongebonden keramische toplaag. Hiermee ontstaat een stabiele en vlakke tennisvloer. Door de ongebonden toplaag kunnen tennissers perfect glijden en bewegen. SmashCourt® is het hele jaar door bespeelbaar en dus kan een tennispark het hele jaar open zijn. SmashCourt® is door de KNLTB goedgekeurd. Voorjaar 2005 legt ARCADIS meer dan 30 SmashCourt® tennisbanen aan. <<

Boven het maaiveld

>> ARCADIS heeft een wereldprimeur: ze ontwierp de eerste natuurbrug met volledig regelbare grondwaterspiegel. De kunstmatige grondwaterspiegel maakt 'Het Groene Woud' geschikt voor dier- en plantsoorten die gebonden zijn aan vochtige omstandigheden. De natuurbrug 'Het Groene Woud' vormt een laatste schakel in de vorming van een landschapspark rond de A2 ter hoogte van de gemeente Boxtel. De natuurbrug is zeven meter boven maaiveld gerealiseerd. Een uitgekiend waterhuishoudkundig systeem regelt de grondwaterspiegel en zorgt voor een vochtige zone in de vorm van een leemlaag op beide grondterpen. De vochtuithouding wordt in stand gehouden door een met sensoren gestuurde en regelbare aanvoer van ondiep grondwater uit de directe omgeving. <<

info: Eric Schellekens, 's-Hertogenbosch
Telefoon: 073 680 93 37

info: Arjan Knottnerus, Rotterdam
Telefoon: 010 253 21 41

der